

RPO-682797-VII-720.8/11/KC

Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym
im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie
(wyciąg)

1. Wstęp.

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 20-21 września 2011 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego *im. Świętej Siostry Faustyny* w Krakowie, mieszczącego się przy ul. Siostry Faustyny 3 (zwanego dalej MOW, Ośrodkiem lub placówką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem).

Krajowy Mechanizm Prewencji sprawdził na miejscu sposób traktowania wychowanków umieszczonych w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę z Dyrektorem Ośrodka oraz personelem placówki;
- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanki, w tym: pokoi mieszkalnych, klas lekcyjnych, świetlic, sanitariatów, kuchni i stołówki, ambulatorium, sali gimnastycznej;

- przeprowadzono na osobności anonimowe rozmowy z nieletnimi;
- zapoznano się z następującą dokumentacją placówki: zeszytem dyżurów nocnych, planem zajęć, planem pracy wychowawczej na rok 2011/2012, programem terapeutycznym, regulaminem współpracy oraz kontaktów z Młodzieżowym Ośrodkiem Wychowawczym dla rodziców starających się o przyjęcie Wychowanki lub dla rodziców przyjętych Wychowanek, protokołem kontroli Powiatowego Państwowego Inspektora Sanitarnego w Krakowie z dnia 14 grudnia 2010 r.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali Dyrektorowi Ośrodka oraz wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie, Prawo Wewnętrzne Wychowanek (dalej zwane: Regulaminem Wychowanek), procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych, procedurę przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu wychowanek, procedurę zastosowania środków przymusu bezpośredniego, zasady funkcjonowania Grup Wychowawczych.

Wizytowany Ośrodek jest placówką niepubliczną powołaną przez Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia przeznaczoną dla dziewcząt niedostosowanych społecznie, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji. Organem prowadzącym Ośrodek jest Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, z siedzibą władz w Warszawie przy ul. Żytniej 3/9, zaś nadzór pedagogiczny nad Ośrodkiem sprawuje Małopolski Kurator Oświaty w Krakowie.

Placówka przeznaczona jest dla 70 nieletnich. W dniu wizytacji w Ośrodku przebywało 66 dziewcząt, natomiast jedna wychowanka otrzymała skierowanie i wskazanie z Ośrodka Rozwoju Edukacji o umieszczeniu, lecz nie została jeszcze do niego doprowadzona.

2. Personel.

Ośrodek zatrudnia 17 wychowawców, 31 nauczycieli przedmiotowych, 5 psychologów, 2 pedagogów, pielęgniarkę, lekarza internistę, 3 opiekunki nocne, 2 osoby zatrudnione jako pomoc wychowawcy. Większość kadry bezpośrednio pracującej z młodzieżą ukończyła studia z zakresu resocjalizacji, jak również uczestniczyła w licznych szkoleniach i kursach m.in. z zakresu psychoterapii, treningu zastępowania agresji i socjoterapii.

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje **pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)** stanowiący, iż *„Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

Podstawową formą organizacyjną w Ośrodku jest grupa wychowawcza tzw. Wspólnota, która liczy od 8 do 10 osób. Grupą opiekuje się co najmniej 2 wychowawców kierujących procesem resocjalizacyjnym poszczególnych podopiecznych. Poza ww. Wspólnotami funkcjonują także grupy terapeutyczne – w Ośrodku prowadzone są grupowe zajęcia socjoterapeutyczne w oparciu o autorski, 5-etapowy program terapii „Po owocach ich poznacie”. Każda wychowanka otoczona jest również systematyczną opieką psychologiczną w terapii indywidualnej. Krajowy Mechanizm Prewencji bardzo pozytywnie ocenia prowadzoną w Ośrodku działalność terapeutyczną. Dyżur nocny sprawowany jest przez dwie osoby: wychowawcę i opiekuna nocnego.

3. Warunki bytowe.

Budynek, w którym mieści się Ośrodek, jest własnością Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. Otoczony jest ogrodem, w którym wychowanki mogą

spędzać czas wolny i odpoczywać. W placówce zapewnione są wszelkie warunki do codziennego funkcjonowania. Pomieszczenia, z których korzystają wychowanki są odnowione, zadbane oraz udekorowane w sposób dostarczający pozytywnych wrażeń wzrokowych.

Do dyspozycji nieletnich przeznaczono sypialnie i świetlice wyposażone w sposób umożliwiający odpoczynek, naukę i przechowywanie osobistych rzeczy. Pokoje, z których korzystają nieletnie, mają odpowiednie oświetlenie, temperaturę oraz wentylację. W ocenie wizytujących pomieszczenia te są na tyle przestronne, aby podopieczni miały wystarczająco dużo przestrzeni do wykonywania codziennych czynności. Łazienki wyposażone są w umywalki, prysznice oraz odgrodzone i zamykane drzwiami toalety. Prysznice przedzielone są ściankami, poza tym zamontowane są w nich zasłony, umożliwiające kąpiel w warunkach zapewniających poczucie intymności. Wychowanki mają również zapewnione środki higieniczne niezbędne do utrzymania codziennej higieny osobistej i możliwość korzystania z pralki.

Ponadto, w budynku w ramach programu usamodzielnienia wyodrębniono pomieszczenia mieszkalne, którymi są sypialnia, kuchnia z jadalnią oraz łazienka. Wychowanki mieszkające we wskazanym „mieszkanu” uczą się samodzielności – same dbają o porządek, układają własny plan dnia, robią zakupy, gotują, gospodarują środkami finansowymi itp.

W placówce znajduje się kuchnia i stołówka. Pomieszczenia te wyposażone są zgodnie z normami HACCP. Zachowana jest w nich czystość i zasady higieny.

W protokole kontroli sanitarnej Powiatowego Państwowego Inspektora Sanitarnego w Krakowie z dnia 14 grudnia 2010 r. stwierdzono uchybienie w postaci braku oznakowań graficznych i słownych dotyczących zakazu palenia tytoniu w Ośrodku.

Należy wskazać, iż wychowanki, z którymi przeprowadzono rozmowy indywidualne, bardzo dobrze oceniły warunki bytowe i higieniczne, jednakże niektóre podały, iż zdarza się, że posiłki są niesmaczne a porcje niewystarczające.

4. Traktowanie.

W rozmowach indywidualnych wychowanki podkreślały, że wychowawcy i nauczyciele są do nich przyjaźnie nastawieni. Większość dziewcząt potrafiła wskazać osobę wśród personelu, do której ma zaufanie i może się do niej zwrócić w sytuacji wystąpienia jakiegoś problemu. Osobą taką jest również dla nowoprzybyłych dziewcząt wybrana ze starszej grupy koleżanka, tzw. „anioł”, która opiekuje się nowoprzyjętą nieletnią - „duszą” m.in. zapoznaje ją z grupą, wyjaśnia jej zasady pobytu w placówce, pomaga zaklimatyzować się w Ośrodku. Jednakże w trakcie rozmów indywidualnych nieletnie, w tym dziewczęta pełniące funkcję „aniołów”, zgłaszały wątpliwości dotyczące nałożonego przez personel na „anioły” obowiązku stałego towarzyszenia „duszą”, nawet w miejscach tak intymnych jak toaleta. Jak wyjaśniały dziewczyny ma to na celu pilnowanie nowych wychowanek, aby nie uciekły, nie dokonały samouszkodzenia czy próby samobójczej. Krajowy Mechanizm Prewencji pozytywnie ocenia pomysł polegający na zaangażowaniu wychowanek, które dłużej przebywają w Ośrodku w pomoc nowym dziewczętom w zaadaptowaniu się w placówce. Biorąc pod uwagę ww. wątpliwości wychowanek, jednocześnie podkreśla, iż w ocenie KMP rola „anioła” powinna ograniczać się wyłącznie do pełnienia funkcji wspierającej, nie zaś pilnującej czy kontrolującej nowe wychowanki. Mechanizm zaleca zatem zmodyfikowanie roli „anioła”, tak aby nie obarczać dziewcząt pełniących tę funkcję tak dużą odpowiedzialnością, a „duszą” pozostawić więcej swobody.

Ponadto, nieletnie żywią przekonanie, że ich sytuacja i zachowanie podczas pobytu w Ośrodku może się zmienić lub już zmieniła się na lepsze. Atmosfera panująca między wychowankami również wydaje się być pozytywna. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji nie odebrali uwag co do występowania aktów agresji i przemocy wśród dziewcząt. Należy jednak wspomnieć, iż w trakcie rozmów pojawiły się pojedyncze sygnały, iż w Ośrodku zdarzają się kradzieże.

Ponadto, Krajowy Mechanizm Prewencji podkreśla, że dokument „*Procedura zastosowania środków przymusu bezpośredniego*” opracowany jest niezgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. W ww. dokumencie wśród środków przymusu bezpośredniego, które można stosować wobec wychowanków MOW

wymienione zostało użycie pasa obezwładniającego i kaftana bezpieczeństwa, co stoi w sprzeczności z art. 95a § 4 i 5 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 – tekst jednolity): *„Wobec nieletniego można stosować następujące środki przymusu bezpośredniego:*

1. *siłę fizyczną;*
2. *umieszczenie w izbie izolacyjnej;*
3. *założenie pasa obezwładniającego lub kaftana bezpieczeństwa. (§ 4)*

Środki przymusu bezpośredniego, o których mowa w § 4 pkt 2 i 3, stosuje się wyłącznie wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich, jedynie w przypadku, o którym mowa w § 1 pkt 1 (w celu przeciwdziałania usiłowaniu targnięcia się nieletniego na życie lub zdrowie własne albo innej osoby) (§ 5).

KMP rekomenduje zmodyfikowanie „Procedury stosowania środków przymusu bezpośredniego” poprzez usunięcie punktów wskazujących na dopuszczalność użycia pasa obezwładniającego i kaftana bezpieczeństwa.

MOW posiada również procedury określające zasady postępowania pracowników Ośrodka między innymi w sytuacjach kryzysowych takich jak: samowolne oddalenie się wychowanka z placówki, spożywania alkoholu na terenie Ośrodka lub przybycia do Ośrodka pod wpływem alkoholu lub innych środków psychoaktywnych, agresja fizyczna, samookaleczenia, prób samobójczych, kradzieży, niepowrotu z urlopowania/przepustki, zakłócania porządku na terenie Ośrodka, które opracowane są w sposób czytelny i prawidłowy.

Z informacji uzyskanej od pracowników Ośrodka i analizy dokumentacji wynika, że w 2010 r. nie odnotowano żadnego wydarzenia nadzwyczajnego, natomiast w 2011 r. do dnia wizytacji odnotowano 3 ucieczki wychowanek. W stosunku do nieletnich w analizowanym okresie nie stosowano środków przymusu bezpośredniego.

5. Dyscyplinowanie

Katalog kar i nagród obowiązujących w Ośrodku zawarty został w Statucie MOW i Regulaminie Wychowanek. Należy jednak zauważyć, że większość dziewcząt, z którymi rozmawiano podała, iż jednym ze środków dyscyplinarnych stosowanych w Ośrodku jest tzw. „kara oddalenia”, która nie jest wymieniona w ww. katalogu. Stosowanie powyższej kary potwierdził także personel placówki. Wychowanki w rozmowach z wizytującymi podały, że „kara oddalenia” polega na odseparowaniu nieletniej od grupy: w okresie trwania kary nieletnia nie uczestniczy w zajęciach szkolnych, nocuje w pokoju wychowawcy, nie może kontaktować się z koleżankami z placówki, spędza czas m.in. na kilkugodzinnych rozmowach z psychologiem i wykonywaniu prac porządkowych. Z informacji przekazanej przez pracowników Ośrodka wynika, że ww. kara może trwać maksymalnie 2 dni, natomiast wypowiedzi wychowanek wskazują, że nawet dwa tygodnie. Krajowy Mechanizm Prewencji zaznacza, że zgodnie z **Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)**: *Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów (Reguła 70)* i rekomenduje zaprzestanie stosowanie kar nieregulaminowych. Ponadto, **Zalecenia CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi** wyraźnie podkreślają, że *„odseparowanie w celach dyscyplinarnych może być nałożone jedynie w wyjątkowych przypadkach, kiedy inne sankcje nie byłyby skuteczne. Takie odseparowanie może trwać przez określony, jak najkrótszy, okres czasu. System w trakcie odseparowania musi zapewniać odpowiedni kontakt z ludźmi, przyznać dostęp do materiałów do czytania oraz, jeśli pogoda na to pozwala, zapewnić każdego dnia co najmniej jedną godzinę ćwiczeń na powietrzu” (Reguła 95.4)*. Powyższy postulat został również zawarty w **Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/INF (99)12]** Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu.

Zastrzeżenia Mechanizmu wzbudził również obowiązujący w placówce „Tryb odwołania się od kary” (zawarty w Statucie MOW i Regulaminie Wychowanek). W opinii Krajowego Mechanizmu Prewencji opracowany jest on w sposób zakładający winę wychowanki, nieuwzględniający sytuacji niesłusznego ukarania nieletniej przez wychowawcę. W trakcie indywidualnych rozmów dziewczęta również wskazywały, że mimo, iż wiedzą do kogo mogą się odwołać w sytuacji niesłusznego ukarania, nie czynią tego, ponieważ ich zdaniem zawsze są postrzegane jako winne przewinienia, niezależnie od wyjaśnień jakie przedstawiają.

Ponadto, zdaniem KMP obligatoryjne opisywanie w odwołaniu się od kary szczegółowego uzasadnienia przyczyny swojego zachowania lub czynu oraz oświadczenia w jaki sposób wychowanka naprawi szkodę lub poprawi swoje zachowanie (§ 35 pkt 2 Statutu MOW) jest nieuzasadnione i może stanowić dla wychowanek, które zostały niesłusznie ukarane, dodatkową przeszkodę na drodze do dochodzenia swoich praw.

Zgodnie z **Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)**, przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

6. Prawo do informacji.

Zgodnie z *Procedurą przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu wychowanek*, po przyjęciu nieletniej Dyrektor Ośrodka wraz z wychowawcą i psychologiem przeprowadza z nią rozmowę, podczas której zapoznaje ją z Regulaminem wychowanki, z jej prawami, obowiązkami, zasadami pobytu w MOW, co potwierdza własnoręcznym podpisem (niezrozumiałym dla wizytujących jest zapis w pkt. 6a Procedury: „(...) ostatecznie sugeruje się nieletniej o napisanie prośby o przyjęcie do placówki”). Ponadto, wychowanka,

której rodzice dopiero starają się o jej przyjęcie do placówki, może zapoznać się z funkcjonowaniem MOW jeszcze przed umieszczeniem jej w placówce. Podopieczne potwierdziły, iż znają swoje prawa oraz wiedzą, gdzie jest dostępny Statut Ośrodka i Regulamin Wychowanek w sytuacji, gdyby chciały się z nimi zapoznać. Adresy instytucji stojących na straży praw człowieka wywieszane były na tablicy na korytarzu Ośrodka, jednakże z rozmów wynika, że wychowanki nie mają wiedzy na temat tych instytucji. Mechanizm zaleca zatem przeprowadzenie zajęć zapoznających nieletnie z działalnością instytucji, do których wychowanki mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, w tym z działalnością Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych.

Ponadto KMP, powołując się na § 8 pkt 2 ww. rozporządzenia, zaleca uzupełnienia Statutu MOW i Regulaminu Wychowanek o punkt wskazujący na tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw wychowanków.

Krajowy Mechanizm Prewencji zwraca także uwagę, iż wśród praw wychowanek zwartych w § 30 Statutu MOW oraz Regulaminie nie zostało uwzględnione prawo nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu. Krajowy Mechanizm Prewencji zaznacza, iż zgodnie z **Zasadą 81 Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi (CM/Rec(2008)11)** wszyscy nieletni pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzinę na powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda. Na powyższe prawo nieletnich wskazują również przepisy krajowe - § 17 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. z 2011 r. Nr 109, poz. 631).

7. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Zasady kontaktu wychowanek z rodzicami określone zostały w *Regulaminie współpracy oraz kontaktów z Młodzieżowym Ośrodkiem Wychowawczym im. Świętej Siostry Faustyny dla rodziców starających się o przyjęcie Wychowanki oraz dla rodziców przyjętych Wychowanek* (dalej zwanym Regulaminem współpracy oraz kontaktów). Zgodnie z ww. dokumentem odwiedziny podopiecznych z ich rodzicami odbywają się raz w miesiącu (w soboty). Istnieje również możliwość dodatkowych odwiedzin po uzgodnieniu z wychowawcą. Kontakt telefoniczny może odbywać się dwa razy w tygodniu.

W cenie Mechanizmu niepokojący jest fakt, iż nowo przyjęta wychowanka ma możliwość skontaktowania się z rodzicami dopiero po ok. 7 dniach pobytu w MOW. Niektóre nieletnie w rozmowach z pracownikami KMP wskazywały, że mogły skontaktować się z rodzicami po okresie dwóch tygodni. Mechanizm zaleca, aby dla nowych wychowanek nie wprowadzać w tej kwestii ograniczeń, gdyż umieszczenie nieletniej w placówce jest dla niej trudnym doświadczeniem, a świadomość posiadania bliskich i możliwości utrzymywania z nimi kontaktu jest niezwykle potrzebna i może wpłynąć korzystnie na jej dalsze funkcjonowanie.

Wątpliwości wizytujących wzbudziły również kwestie dotyczące urlopowania wychowanek. Z informacji uzyskanych od Dyrektora Ośrodka wynika, iż kierowanie wychowanek na pierwsze kilkudniowe przepustki w dni wolne od nauki pod opieką rodziców/opiekunów prawnych odbywa się po upływie ok. 6 miesięcy w pierwszym roku pobytu w Ośrodku. Ponadto, z rozmów indywidualnych z dziewczętami wynika, iż możliwość wyjazdu do domu mają ok. 3 razy w roku (ewentualnie otrzymują przepustki okolicznościowe np. z okazji ślubu, pogrzebu itp.). Dodatkowo, biorąc pod uwagę fakt, iż wyjazd do domu traktowany jest jako przywilej, którego odebranie stanowi jedną z kar w MOW, może okazać się, iż wychowanka wyjeżdża na przepustkę raz lub dwa razy w roku. Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca rozważenie zwiększenia częstotliwości udzielania przepustek nieletnim oraz stworzenia nowym wychowankom możliwości wyjazdu do domu w okresie krótszym niż 6 miesięcy. Standardy międzynarodowe, a dokładnie **Zalecenia Komitetu Ministrów dla państw**

członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi w Regule 86.1 również wskazują, iż: *W ramach normalnego systemu młodociani mają mieć możliwość korzystania z regularnych okresów przepustki, z eskortą lub samodzielnie. Ponadto, młodociani mają możliwość opuszczania instytucji z powodów humanitarnych.* Natomiast zgodnie z **Regułą 86.2** *Jeżeli nie praktykuje się regularnych przepustek, należy wprowadzić przepis dla dodatkowych długoterminowych wizyt członków rodziny lub innych osób, które mogą pozytywnie wpłynąć na rozwój młodocianego.*

Mechanizm podkreśla ponadto, iż zapis pkt 10 *Regulaminu współpracy i kontaktów*: „rodzice/opiekunowie prawni nie powinni w rozmowach z wychowankami obciążać ich trudnymi wiadomościami, a zwłaszcza tragicznymi sytuacjami z życia rodzinnego np. ciężka choroba lub śmierć kogoś bliskiego, bez wcześniejszej rozmowy z wychowawcą” jest niezgodny z **Zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi (CM/Rec(2008)11)** oraz **Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)**, które wprost wskazują, że wszelkie informacje otrzymane na temat śmierci lub poważnych chorób któregokolwiek z jego bliskich krewnych powinny być natychmiast przekazywane młodocianemu (Zalecenie 85.3/Reguła 58).

Z relacji adwokata zatrudnionego przez Ośrodek i rozmów z personelem wynika, iż pracownicy placówki zostali zapoznani z tematyką tajemnicy korespondencji i stosują się do obowiązujących w tym zakresie przepisów, jednakże w trakcie rozmów z nieletnimi osoby wizytujące otrzymały liczne sygnały dotyczące prowadzenia przez personel Ośrodka kontroli korespondencji wychowanek (zarówno przychodzącej jak i wychodzącej). KMP podkreśla, iż praktyka taka stoi w sprzeczności z art. 66 § 3 u.p.n.

8. Prawo do ochrony zdrowia.

Opiekę medyczną wychowankom Ośrodka zapewnia lekarz oraz pielęgniarka, zatrudnieni w placówce. Gabinet lekarski jest odpowiednio wyposażony w sprzęt i medykamenty. Na jego drzwiach wejściowych zawieszony jest adres i telefon do Rzecznika Praw Pacjenta. W razie potrzeby Ośrodek zapewnia nieletnim konsultacje stomatologiczne oraz inne specjalistyczne badania w przychodniach zdrowia na terenie Krakowa. Wychowanki wymagające opieki psychiatrycznej konsultowane są w poradniach zdrowia psychicznego.

Z informacji uzyskanych od Dyrektora MOW wynika, że wychowanki nie są poddawane badaniom profilaktycznym np. ginekologicznym. Na potrzebę zapewnienia wychowankom badań profilaktycznych wskazują m.in. **Zalecenia CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi, Reguła 71.:** *„Młodociani powinni otrzymywać profilaktyczną opiekę medyczną i edukację w zakresie zdrowia”*.

Reguła 75.: *„Opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia”*. Istotną rolę badań profilaktycznych i edukacji zdrowotnej w placówkach dla nieletnich podkreśla także Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) w **Dziewiątym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (99) 12]**.

W dniu wizytacji w MOW przebywała nieletnia posiadająca 7-miesięczne dziecko. Z rozmowy z nią wynika, iż uzyskała ona pełną pomoc medyczną zarówno w okresie ciąży, jak i po urodzeniu dziecka. Opiekę nad jej synem sprawują obecnie rodzice nieletniej. Wychowanka ma zapewniony kontakt z dzieckiem w każdy weekend na terenie Ośrodka. Mechanizm zaleca także stworzenie jej możliwości odwiedzania syna w miejscu jego zamieszkania, aby więź matka-dziecko była budowana w warunkach jak najbardziej naturalnych dla obydwojga.

Z informacji uzyskanych od wychowanek Ośrodka wynika, że mają one dostęp do lekarza. Pojedyncze uwagi w tym zakresie dotyczyły długiego oczekiwania na wizytę u stomatologa. Ponadto, pkt 4 *Regulaminu współpracy oraz kontaktów* wskazuje, iż w trakcie pobytu wychowanki w placówce, w razie potrzeby konsultacji z innymi specjalistami, lekarz zatrudniony w MOW może skierować wychowankę na taką wizytę – refundowaną z NFZ lub w porozumieniu i za zgodą rodziców/opiekunów prawnych na wizytę prywatną, przez nich finansowaną. Jedna nieletnia w rozmowie z wizytującymi podała jednakże, iż nie otrzymała zgody personelu na leczenie u lekarza prywatnego mimo deklaracji rodziców opłacenia wizyt.

9. Oddziaływania kulturalno – oświatowe.

Ośrodek dysponuje salą gimnastyczną, siłownią oraz mini kompleksem rekreacyjnym na zewnątrz budynku. Plan dnia wychowanek Ośrodka jest wypełniony wieloma dodatkowymi zajęciami m.in. zajęciami sportowymi, plastycznymi, muzycznymi, gastronomicznymi, kulturalnymi czy terapeutycznymi. Mają one również czas na odpoczynek, który mogą wykorzystać np. na rekreację na świeżym powietrzu, korzystanie z siłowni, pisanie listów, słuchanie muzyki. Jak wynika z wypowiedzi Dyrektora Ośrodka, wychowanki mają możliwość wyboru zajęć dodatkowych, czas wyznaczony na ww. zajęcia mogą również przeznaczyć na dodatkową naukę. Obowiązkowe dla wszystkich natomiast są grupowe spotkania socjoterapeutyczne.

Ponadto nieletnim umożliwia się uczestniczenie w pracach Samorządu Wychowanek oraz działanie w różnych jego sekcjach np. porządkowej, dekoracyjnej.

W zależności od etapu terapii na jakim znajdują się dziewczęta, mają one także możliwość (jako przywilej/nagroda) uczestniczenia m.in. w wycieczkach, obozach, wyjściach do kina, muzeum, teatru oraz udzielania się jako wolontariuszki w różnych instytucjach poza placówką.

10. Prawo do edukacji

Wychowanki MOW obowiązek szkolny realizują w działających przy Ośrodku szkołach, tj. w Gimnazjum Specjalnym (10 wychowanek), Liceum Profilowanym Specjalnym (28 wychowanek) oraz Zasadniczej Szkole Zawodowej Specjalnej o profilu gastronomicznym i fryzjerskim (28 wychowanek). Nieletnie, z którymi rozmawiano w większości pozytywnie oceniły pracę nauczycieli wskazując, iż mogą liczyć na ich pomoc w odrabianiu lekcji i nadrabianiu zaległości. Wątpliwości wizytujących wzbudziły natomiast kryteria rekrutacji dziewcząt do liceum profilowanego - wychowanki podały, iż mimo wielu rozmów prowadzonych z nimi na ten temat przez personel o możliwości kontynuowania przez nie nauki w liceum profilowanym decyduje Dyrektor Ośrodka i nauczyciele, niezależnie od woli dziewcząt. Ponadto, zdaniem KMP niezrozumiały jest przepis § 22 pkt 1 Statutu Publicznego Liceum Profilowanego Specjalnego im. Świętej Siostry Faustyny który stanowi, iż *„Rekrutację uczennic do Liceum Profilowanego przeprowadza się w oparciu o Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny w Krakowie ul. Siostry Faustyny 3.”* W opinii Mechanizmu należy umożliwić wychowankom samodzielne decydowanie o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej i jasno określić kryteria przyjęcia do liceum profilowanego, co jest odwzorowaniem środowiska otwartego.

Na potrzeby prowadzenia zajęć szkolnych utworzono klasy lekcyjne i sale przystosowane do zajęć praktycznych z zakresu gastronomii i fryzjerstwa. Każda klasa jest estetycznie urządzona, wyposażona w nowe ławki szkolne i sprzęt dydaktyczny. Ponadto, do dyspozycji wychowanek pozostaje biblioteka. Wychowanki nie posiadające własnych podręczników mają możliwość wypożyczenia ich na dany rok szkolny z biblioteki Ośrodka. W rozmowach z dziewczętami KMP powziął informację, że w placówce istnieje zakaz czytania książki „Zmierzch”.

Z wypowiedzi pracownika MOW wynika, iż nieletnie mają możliwość odbywania praktyk zawodowych poza placówką.

Ponadto, w ramach projektów współfinansowanych przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego dla dziewcząt zorganizowano

liczne kursy m.in. obsługi urządzeń biurowych i kasy fiskalnej, komputerowy, kurs prawa jazdy kategorii B i zajęcia gastronomiczne „Gotuj i praktykuj z Mistrzem” prowadzone przez zawodowych kucharzy.

11. Prawo do praktyk religijnych

Zgodnie z § 30 pkt 7 Statutu Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny korzystanie z pomocy duszpasterskiej i praktyk religijnych jest prawem każdej wychowanki. Z wypowiedzi Dyrektora Ośrodka i personelu placówki wynika, że nieletnie nie muszą uczestniczyć w modlitwach lub nabożeństwach, jeśli nie wyrażają na to zgody. W rozmowach indywidualnych dziewczęta wskazywały jednakże, iż uczestnictwo w praktykach religijnych organizowanych na terenie Ośrodka jest obowiązkowe.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 53 zapewnia każdemu wolność sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz ustanawia zakaz zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych.

Ponadto, również standardy zawarte w instrumentach prawa międzynarodowego wyraźnie wskazują na konieczność zapewnienia wszystkim wolności myśli, sumienia i wyznania. **Reguły Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)** w zakresie posług religijnych głoszą: *Każdemu nieletniemu należy pozwolić na zaspokajanie potrzeb jego życia religijnego i duchowego. Jeżeli w zakładzie przebywa wystarczająca liczba nieletnich jednego wyznania, należy powołać przedstawiciela tego wyznania, aby odprawiał dla nich obrzędy. Każdy nieletni ma prawo do przyjmowania wizyt duchownych swojego wyznania, uczestniczenia w obrzędach, ale także do nieuczestniczenia w nich i do swobody odmowy poddawania się religijnej edukacji i indoktrynacji* (Reguła 48). Z kolei w brzmieniu **Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi wolność myśli, sumienia i wyznania młodocianych powinna być w respektowana** (Zalecenie 87.1).

*Instytucjonalny reżim powinien być zorganizowany w takim stopniu, w jakim możliwe jest praktykowanie przez młodocianych ich religii i przekonań, uczestnictwo w nabożeństwach lub spotkaniach prowadzonych przez upoważnionych przedstawicieli religii i wyznań, przyjmowanie wizyt prywatnych przedstawicieli religii lub wyznań oraz posiadanie ksiąg lub materiałów informacyjnych dotyczących ich religii lub przekonań (Zalecenie 87.2). Młodociani nie mogą być zmuszani do praktykowania religii, wyznania, uczestnictwa w nabożeństwach religijnych lub spotkaniach, udziału w praktykach religijnych lub akceptowania wizyt przedstawicieli którejkolwiek religii lub wyznania (Zalecenie 87.3). Natomiast **Konwencja o Prawach Dziecka** przyjęta przez Zgromadzenie Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., stwierdza w art. 14: „Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania”.*

12. Rekomendacje

Czynności przeprowadzone w trakcie wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji, pozwalają na stwierdzenie, iż założone cele wychowawcze Ośrodka są realizowane z zaangażowaniem oraz na właściwym poziomie. Wychowanki mają zapewnione bardzo dobre warunki bytowe i szeroki wachlarz zajęć dodatkowych przygotowywanych z myślą o podopiecznych. Traktowane są one z poszanowaniem godności ludzkiej.

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karanja, Krajowy Mechanizm Prewencji rekomenduje:

1. zaprzestanie stosowania pozaregulaminowych środków dyscyplinarnych; stosować tylko te kary, które są dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów;

2. zapewnienie każdej wychowance wolność sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz zakazać zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych;
3. przeprowadzanie kontroli korespondencji zgodnie z wytycznymi zawartymi w *ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich*;
4. rozważenie zwiększenia częstotliwości udzielania przepustek wychowankom oraz umożliwienie wyjazdu do domu nieletnim w pierwszym okresie pobytu w placówce;
5. określenie roli „anioła” wyłącznie jako wsparcie i pomoc nowym wychowankom, z wyłączeniem obowiązku pilnowania dziewcząt, które mogą dokonać samouszkodzeń i prób samobójczych;
6. umożliwienie wychowankom posiadającym dzieci spotkanie się z nimi również poza placówką;
7. dostosowanie do obowiązujących przepisów prawa *Procedury zastosowania środków przymusu bezpośredniego*;
8. uzupełnienie w Statucie Ośrodka i Regulaminie Wychowanek listy praw wychowanek o prawo nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu, dodanie punktu informującego o trybie składania skarg w przypadku naruszenia praw wychowanek oraz zmodyfikowanie procedury odwoławczej od kary;
9. określenie jasnych kryteriów przyjęcia do liceum profilowanego w Statucie Publicznego Liceum Profilowanego Specjalnego i umożliwienie wychowankom samodzielnego decydowania o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej;
10. zorganizowanie szkoleń dla pracowników Ośrodka z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
11. zorganizowanie zajęć dla wychowanek na temat działalności instytucji do których wychowanki mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, tj. Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych.